

Vēja enerģija – nozares, telpiskās un vides plānošanas jautājumi

Institūciju pārstāvju sanāksme

Norises vieta un laiks

ES Māja, Stikla Zāle, 2023. gada 22. novembrī no plkst. 10:00-12:30

Dalībnieki

Diāna Saulīte, VARAM, Aizsargājamo teritoriju nodaļa

Guna Šmerliņa, VARAM, Vides kvalitātes nodaļa

Kristīne Kedo, VARAM, Telpiskās plānošanas politikas nodaļa

Mārtiņš Turks, VARAM, Zemes pārvaldības un plānojumu uzraudzības nodaļa

Natālija Slaidiņa, VARAM, Vides kvalitātes nodaļa

Helēna Ķekure, Klimata un enerģētikas ministrija, Infrastruktūras un noturības departaments

Daina Kalēja, Valsts vides dienests, Atļauju pārvalde

Rolands Auziņš, Dabas aizsardzības pārvalde

Zanda Segliņa, Dabas aizsardzības pārvalde

Vīneta Maskava, Vides pārraudzības valsts birojs

Ilze Lielvalode, Vides pārraudzības valsts birojs

Alla Kudiņa, Kurzemes plānošanas reģions

Elīna Šuļeva, Zemgales plānošanas reģions

Ingrīda Bernāne, Latgales plānošanas reģions

Inguna Tomšone, Kurzemes plānošanas reģions

Laura Dzelzkalēja, Vidzemes plānošanas reģions

Maija Rieksta, Vidzemes plānošanas reģions

Jānis Priednieks, LU Bioloģijas fakultāte

Juris Jātnieks, Vides konsultatīvā padome

Krista Pētersone, biedrība "Zaļā brīvība"

Līga Krastiņa, biedrība "Zaļā brīvība"

Galvenās atziņas

- Atjaunotā Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2030. gadam (NEKP2030) projekts nenosaka kopējo vēja parku saražotās elektroenerģijas vai uzstādīto jaudu mērķi. Arī bāzes scenārijā atjaunīgās elektroenerģijas īpatsvars 2030. gadā pārsniedz 70%.
- Pārstrādātā ES Atjaunīgo energoresursu direktīva (REDIII)¹ nosaka jaunus pienākumus dalībvalstīm veikt AER projektiem piemērotāko (paātrinātās attīstības) teritoriju kartēšanu un plānošanu, kam piemērojamas paātrinātas atļauju procedūras Saskaņā ar NEKP2030 Latvija to veiks 2025. gadā. Publicēts arī Vēja enerģijas rīcības plāns.²

¹ Direktīvas teksts pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023L2413&qid=1699364355105>

² Vēja enerģijas rīcības plāns pieejams: https://energy.ec.europa.eu/publications/european-wind-power-action-plan_en

- Latvijā arvien ir ļoti zems vēja enerģijas ražošanas īpatsvars. Projektiem (ar apstiprinātiem IVN) ir rezervētas pārvades sistēmas jaudas, pagaidām papildus atļaujas netiek izsniegtas, taču iecerēto projektu īstenošana nenorit raiti. Pastāv izteiktas reģionālas atšķirības novadu vidū, noteicošā ietekme infrastruktūras pieejamībai.
- Vēja parku projektu IVN sarežģīta ir kumulatīvo ietekmju izvērtēšana, iztrūkst informācijas par iepriekš apstiprinātajiem projektiem un projektu realizācijas gaitu. Nepieciešams regulējums par zemfrekvences trokšņa robežlīmeņiem.
- Jāizstrādā ainavu ekoloģiskajā plānošanā balstīta politika par vēja parku izvietojumu meža zemēs, vērtējot arī saistītās infrastruktūras ietekmi (tīkli, ceļi, meliorācija).
- Turpinās diskusijas ar putnu ekspertiem par vadlīnijām un risku karti. Ar regulējumu jānostiprina esošie dati par aizsargājamām dabas pamatnes vērtībām, lai skaidrāk noteiktu izslēdzamās teritorijas.
- Prioritāra būtu degradēto teritoriju izmantošanas veicināšana pašvaldībās, potenciāls arī sinerģijai ar dabas daudzveidības pasākumiem. Pagaidām nav mehānismu, kā novērst atjaunīgās enerģijas projektu attīstību teritorijās, kas rada papildus slodzi uz dabas ekosistēmām.
- Jāpilnveido sertificēto dabas ekspertu sistēma, iespējams, to veidojot kā Dabas aizsardzības pārvaldes iekšējo resursu. Jāparedz vairāk resursi dabas un vides institūciju kapacitātes stiprināšanai, ar vēja enerģijas projektiem ievērojami palielinājies darba apjoms.
- Energokopienų projektiem arī vēja enerģijas jomā ir perspektīva. Jānoslēdz arī kompensācijas maksājumiem pašvaldībām regulējuma izstrāde.
- Jāuzlabo vēja enerģijas telpiskās plānošanas ietvars, kas sasaista enerģētiskas nozares mērķus ar telpisku un datus balstītu vīziju dažādos pārvaldības līmeņos - kopējais skatījums uz līdzšinējo projektu attīstību dažādos posmos, infrastruktūras resursiem, reģionālo mērķu sadalījumu, prioritārām teritorijām. Procesa virzītājam vajadzētu būt Klimata un enerģētikas ministrijai.

Ievads

Kristas Pētersones prezentācija: <https://prezi.com/i/i-eeelwvd2bz/>

Dati par Latvijā saražoto vēja enerģiju: <https://prezi.com/i/view/k6LSM1iVGUu2Rg163X4y/>

Latvijā arvien ir ļoti zems vēja enerģijas īpatsvars, lai gan 2022. gadā saražots lielākais apjoms, jo Tārgalē tika atklāts jauns vēja parks. Gan pēc esošo, gan plānoto projektu skaita vēja enerģijas līderis ir Kurzemes plānošanas reģions, īpaši Ventspils novads un Dienvidkurzemes novads.

Gan vēja nozares pārstāvji, gan pašvaldības, institūcijas un vides organizācijas ir uzsvēruši vajadzību pēc labāk koordinētas vēja enerģijas attīstības plānošanas – lai jauno projektu virzība no vienas puses noritētu raitāk, bet no otras – lai stratēģiskie lēmumi detalizētāk izvērtētu vietējo situāciju, akcentējot arī dabas daudzveidības intereses un kopējo labumu dažādām sabiedrības grupām. Tāpēc viens no lielākajiem izaicinājumiem ir savienot stratēģiskos mērķus par vēja enerģijas īpatsvaru ar skaidru telpisku perspektīvu, kas ietver gan attīstībai īpaši vēlamās, gan arī atļautās un izslēdzamās zonas.

Ir stājusies spējā pārstrādātā Atjaunīgo energoresursu direktīva REDIII. Viens no tās pamatprincipiem ir dalībvalstīs noteikt paātrinātās atjaunīgo energoresursu apguves teritorijas, kam piemērotas optimizētas saskaņošanas procedūras. Vairākas valstis jau ir uzsākušas plānošanas darbu. Nākamā gada aprīlī Komisija publicēs kopējās vadlīnijas. Izvērtējot direktīvas paātrināto procesu ietvaru, Eiropas vides organizācijas ir sagatavojušas rekomendācijas par 10 rīcības virzieniem³:

- Atbalstošs ietvars energokopienų projektiem, nodrošināta piekļuve tīklu resursiem
- Savlaicīga un iesaistoša komunikācija
- Finanšu mehānismi vietējā labuma veicināšanai
- Institūciju kapacitātes un resursu stiprināšana
- Ģeogrāfisko informācijas sistēmu plašāka pielietošana
- Savlaicīga sadarbība ar iesaistītajām pusēm AER paātrinātās attīstības un izslēdzamo zonu definēšanā
- Degradētu un atklātu teritoriju integrēta izmantošana (slodzes mazināšana uz dabas teritorijām)
- Sinerģiju meklēšana ar dabas daudzveidības mērķiem
- Izvērtēšanas un atļauju procedūru digitalizācija
- Attālumu ierobežojumu pārskatīšana vēja projektiem

Latvijas pārvades sistēmas operatora AST dati liecina, ka brīvās jaudas lielmēroga projektiem šobrīd ir izsmeltas, uzsākts darbs pie pētījumiem par papildus apjoma integrāciju tīklā.⁴ Latvijas valsts meži ir publicējuši karti par Latvijas vēja parku izpētes teritorijām, kā arī pārējām teritorijām, kuras atbilst izsoļu kritērijiem vēja parku attīstībai.⁵

Lai gan nepieciešams komplekss skatījums uz atjaunīgās elektroenerģijas ražošanas projektiem, vēja parku attīstībai būtiski ir dažādi tehnoloģiski un vides aspekti, kas esošās situācijas izvērtēšanā un paātrinātas apguves teritoriju noteikšanā jāskata kā atsevišķa stratēģija. Nav precīzi zināms, kāds vēja enerģijas apjoms tiks saražots ar jau saskaņotajiem vai IVN procesā esošajiem projektiem un kad tie tiks īstenoti.

Diskusija

J. Jātnieks (diskusijas moderators): Attiecībā uz rekomendācijām īpaši pašvaldību līmenī ir daudz aktuālu tematu, tas ir plašs darba lauks. Ir izstrādātas vairākas vadlīnijas,⁶ bijušas vairākas prezentācijas, tostarp arī Saeimas Tautsaimniecības komisijas organizētajā Enerģētikas forumā.⁷ Pirmais lielais jautājums ir par plānoto un nepieciešamo vēja enerģijas apjomu šajā desmitgadē, apsverot jau esošo vēja parku projektu pieteikumu skaitu, elektrotīkla jaudas rezervācijas un mērenās elektroenerģijas patēriņa pieauguma prognozes.

³ CAN Europe ziņojums "Godīgākas un ātrākas atļauju procedūras veiksmīgai energopārejai Eiropā": <https://caneurope.org/renewable-permitting-europe/>

⁴ Rezervēto jaudu karte pieejama: <https://astmap.lvm.lv/?loc=520000;305000;1>

⁵ LVM informācija vēja parku attīstītājiem: <https://www.lvm.lv/biznesa-partneriem/zemes-pirksana-un-noma/veja-parki/veja-parku-attistitajiem>

⁶ Vadlīnijas pašvaldību teritorijas plānošanai: <https://www.varam.gov.lv/lv/media/33749/download?attachment>

⁷ Enerģētikas foruma ieraksts un prezentācijas pieejami: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/32284-saeima-norisinās-enerģētikas-forums-vai-latvijai-ir-nepieciešama-ilgtspējīga-latvijas-tautsaimniecības-interesēm-atbilstosa-enerģētikas-stratēģija>

Kopumā valsts līmeņa ambīcijas atjaunīgās elektroenerģijas ražošanā šķiet pieticīgas, taču eksporta prognozes nav skaidrs – cik daudz ražot un kā eksportēt. Gan nacionālā, gan reģionālā un pašvaldību līmenī būtisks jautājums – kāds ir kopējais vēja enerģijas mērķis un cik tālu virzāties šajā nozarē līdz 2030. gadam un ilgtermiņā.

H. Ķekure (KEM): NEKP ir iekļauts konkrēts atkrastes vēja parku mērķis 2030. gadam – 800MW (robežās no 500-1000 MW atkarībā no ELWIND gala risinājuma). Sauszemes vēja parku jomā tas primāri ir biznesa attīstības jautājums, kur kopējo ainu veido dažādi projektu attīstītāji. Tāpēc netiek piedāvāts konkrētu jaudu plānojums, nav kopējās mērķa vērtības par saražotās vēja elektroenerģijas apjomu vai uzstādīto jaudu. Tas atbilst brīvā tirgus principiem elektroenerģijas ražošanā, kur liela nozīme ir attīstītāju redzējumam. Atkrastes vēja jomā mērķi skaidrāk noteikti, jo iespējams tikai neliels projektu skaits konkrētās teritorijās, kas būs aktuālas arī nākamajās desmitgadēs. Notiek darbs pie regulējuma izstrādes par Jūras telpiskajā plānojumā noteikto atkrastes vēja parku attīstības zonu izsolēm.

J. Jātnieks: Cik vēja parku ietekmes uz vidi novērtējuma projektu šobrīd ir aktuāli?

V. Maskava (VPVB): Projektu ir daudz. Ir iesākti vairāk nekā 25 IVN, noslēgti ap 10, apspriešanās ir 1 projekts. Kopuzņēmuma "Latvijas vēja parki" projektiem ir izsniegtas IVN programmas, notiek sākotnējās apspriešanas. Taču VPVB nav pilnīgas informācijas par visiem projektiem, par kuriem lēmumi pieņemti jau pirms laika – ap 2011., 2012.gadu – ne kādas ir to plānotās jaudas, ne kuri no tiem vēl varētu tikt realizēti.

Attiecībā uz tiem vēja parku IVN, par kuriem birojs sniedzis atzinumus, problemātiskākā ir kumulatīvo ietekmju novērtēšana un prognozēšana. Vērtēšanā jāstrādā tikai ar pieejamo informāciju par konkrētām iecerēm, to nav pagaidām iespējams skatīt plašākā kontekstā, ņemot vērā, ka ir projekti, kuru īstenošana varbūt nenotiks. Notiek arī viena tiesvedība par projektu, kam noteikts prioritārs statuss, atzinums būs februārī.

Valstī būtu jāizstrādā stratēģija – jo iztrūkst meža politikas, kurā tiktu piedāvātas atbilstošākās teritorijas vēja parkiem, lai plānotu VES izvietojumu. Šāds vērtējums nepieciešams par visām meža teritorijām, tas būtu jāizstrādā Zemkopības ministrijai vai Latvijas valsts mežiem, veicot stratēģisko IVN kopskatā ar mežu fragmentāciju un izbūvējamiem ceļiem, kam arī būs nepieciešama mežu izciršana. Birojs šobrīd vadās pēc informācijas, ko iesniedz par konkrētu projektu – bet iztrūkst kopskata, kas apgrūtina kumulatīvo ietekmju izvērtēšanu.

Iztrūkst arī regulējuma par zemfrekvences trokšņu robežlielumiem – tas būtisks reģionos ar izkliedētu apdzīvojuma struktūru, viensētām. Zemfrekvences troksnim nav noteikti robežlielumi. Vērtējot atsevišķi, ietekmes var nebūt, bet apvienojot dažādus projektus, tas var ietekmēt iedzīvotājus. Ir arī tādi projekti, kur atsevišķas stacijas tiek izvietotas vairāk nekā 2 km attālumā viena no otras – tāpēc jādefinē, kas ir vēja parka robežas un ko tas ietver, piemēram, no tā vajadzētu izslēgt dzīvojamās mājas. MK noteikumi Nr.240 paredz, ka vēja parku veido VES, kas saslēgtas vienotā sistēma. Bet prioritāri nepieciešama mežu teritoriju politika – kurās meža zemēs atļauta ciršana, kur tie tiek atjaunoti. Šobrīd stratēģiskais skaitījums nav pieejams.

Vēja parku projektu jaudas ir ļoti dažādas – tās arī mainās IVN izstrādes gaitā, parasti tiek samazinātas, jo ne visas sākotnēji iecerētās stacijas var izvietot, neskarot dabas vērtības un dzīvojamās mājas. Turklāt arī vairāku projektu teritorijas var sākotnēji pārklāties.

VPVB vērtē paredzēto darbību, bet neveic plānošanu, neizstrādā stratēģijas. Tiek vērtēts tas, kāda informācija tiek iesniegta. Plašākai kartēšanai resursu nav. Projekti, kuru IVN vēl nav uzsākts, sākotnēji nonāk Dabas aizsardzības pārvaldes (DAP) redzeslokā.

J. Jātnieks: Ar kolēģiem no Latvijas Vides pārvaldības asociācijas nesēn strādājām pie rekomendācijām IVN procesa optimizācijai, ņemot vērā, ka aktuāla ir projektu saskaņošanas paātrināšana.⁸ Vai saskatāt, ka kādos aspektos IVN varētu noritēt raitāk?

D. Saulīte (VARAM): Atjaunīgās direktīvas mērķiem jābūt saistītiem ar Latvijas NEKP. Nevajadzētu palauties, ka tirgus noregulēs visu pats. Paātrinātās procedūras potenciāls ir tieši degradētajām un ietekmētajām teritorijām, taču no esošajiem projektu pieteikumiem gandrīz neviens tāds. Iztrūkstot stratēģiskajai plānošanai, pieaug spiediens uz dabas teritorijām. Kā direktīvā paredzēts, nepieciešams svarīgākās teritorijas nokartēt. Arī NEKP to paredz veikt līdz 2025. gadam. Taču visi IVN procesi jau virzās nesaistīti ar šo plānoto kartējumu.

J. Priednieks (LU BF): Ir apstiprinātas vadlīnijas par ietekmes uz sīkspārņiem vērtēšanu. Taču negatīvi vērtējams tas, ka arvien iespējams veikt cirtes arī jau nokartētajos Eiropas nozīmes biotopos. Šī dabas pamatne ir apzināta, bet tās vērtības vēl nav "legalizētas". Ir pieejami arī Dabas skaitīšanas projekta dati.

Z. Segliņa (DAP): Kā jau uzsvēra VPVB, nav precīzi zināmas visas teritorijas, kur jau vēja parki ir bijuši plānoti. Piemēram, var būt pirms 10 un vairāk gadiem apstiprināti vēja projekti, kas šobrīd jau atrodas aizsargājamās teritorijās. Sākotnēji jāsaprot situācija, kāda tā jau ir. Nepieciešama arī attiecīgo degradēto teritoriju kartēšana. DAP arī īpaši atzīmē cilvēkresursu un ekspertu kapacitātes jautājumus - institūcijās, kas veic kartēšanu un vadlīniju izstrādi. Būtu nepieciešama vienota sistēma, labāk saskaņojot IVN procesus ar teritorijas plānošanu.

J. Jātnieks: Vai vēja enerģijas jomā iztrūkst "procesa īpašnieka" un kurai institūcijai tai vajadzētu būt?

K. Kedo (VARAM): Līdzšinējā prakse ar atkrastes vēja teritoriju plānošanu ir bijusi salīdzinoši veiksmīga. Taču Jūras teritorijas plānojuma izstrāde bija garš un sarežģīts process, kura rezultātā izdalītas konkrētas teritorijas. Izstrādes laikā pat nebija pieejami detalizēti vides dati, tikai apsvērumi, bet, piesaistot attiecīgos ekspertus, tas bija pietiekami, lai noteiktu atkrastes vēja enerģijas attīstības zonas un tās nākotnē piedāvātu attīstītājiem.

Iekšzemes vēja enerģijas projektiem piemērotāko teritoriju plānošana būs vēl sarežģītāks plānošanas process, taču tas jāveic jebkurā gadījumā. Procesu virzītājam ir jābūt. VARAM jūras plānojumu gatavoju 5 gadus, strādājot kopā ar dažādu iesaistīto pušu pārstāvjiem. Jautājums par līdzīgu procesu sauszemē - bez tā skaidra nozares attīstība nav iespējama. Par dabas datiem – par jūras teritorijām sākotnēji bija vēl mazāk informācijas, bet bioloģiskās

⁸ Rekomendācijas pieejamas: <https://www.vpvb.gov.lv/lv/jaunums/izstradatas-rekomendacijas-ietekmes-uz-vidi-novertejuma-ivn-procesa-optimizacijai-latvija>

daudzveidības izpētes teritoriju noteikšana bija priekšnoteikums, lai šīs vērtības vēlāk tiktu apzinātas un arī nosargātas.

J. Jātnieks: Uzklusot dažādu institūciju pārstāvjus Vides konsultatīvas padomes organizētājā sanāksmē par ELWIND projektu, radās priekšstats par labi sagatavotu informāciju. Ņemot vērā paredzētās vides izpētes un lielās investīcijas, šim vajadzētu kļūt par labās prakses projektu. Kāpēc lielmēroga sauszemes vēja parki tiek plānoti meža zemēs, ne degradētās teritorijās?

M. Turks (VARAM): Normatīvie akti, tostarp Zemes pārvaldības likums, paredz, ka pašvaldībām prioritāri projektu attīstībai būtu jāvērtē degradētās teritorijas. Lai gan ir izstrādāti kritēriji, pašvaldības šādu pieeju izmanto reti. Iespējams, regulējumam būtu skaidrāk jādefinē pienākums šīs teritorijas vērtēt, īpaši attiecinot paātrinātās procedūras vides jomā.

J. Jātnieks: Ko šāda vēja enerģijas attīstības "kopējā bilde", ja tāda būtu, sniegtu plānošanas reģioniem?

M. Rieksta (VPR): Reģioniem kopīgās bildes esamība viennozīmīgi būtu ieguvums. Ir sarežģīti strādāt ar pašvaldībām, ja nav skaidra kopējā nostāja. Vidzemes plānošanas reģionā ir uzsākts darbs pie reģionālā klimata un enerģētikas plāna, kur svarīga loma arī atjaunīgajai enerģijai. Meklējam labākās pieejas, ka sniegt reģionālo redzējumu.

A. Kudiņa (KPR): Valstī nav vienotā redzējuma, kas notiek ar sauszemes vēja parkiem, procesi notiek stihiski, lielākoties viss ir attīstītāju ziņā. Iztrūkst savlaicīgā komunikācija un atbilstošu finanšu mehānismu kopējā labuma nodrošināšanai. Vēja parku attīstība notiek aktīvi un dažkārt pat agresīvi.

I. Bērnane (LPR): Arī Latgalē vērojama t.s. stihiskā attīstība, kur meža teritorijās tiek plānoti milzīgie parki. Lai sagatavotu izsvērtus atzinumus par projektu iecerēm, būtu vērtīgi plānošanas reģioniem sanākt kopā un vienoties par pieeju.

J. Jātnieks: Jācer, ka tā izdosies īstenot plānošanas pieeju "no apakšas uz augšu", sadarbojoties iesaistītajām pusēm un akcentējot plānošanas reģionu īpašo lomu pašvaldību stratēģiju un plānu koordinēšanā.

A. Kudiņa: Lai gan Saeimas Enerģētikas forums pavasarī bija daudzsološs, attiecībā uz vēja un saules parkiem tam nav bijis konkrēta rezultāta. Iztrūkst regulējuma, kas aizsargātu vietējos iedzīvotājus, ainavas, mežu ekosistēmas. Daudz neatbildētu jautājumu, atsaucoties uz attīstītājiem, brīvo tirgu. Dialogs ir nepieciešams, bet sarunā jāpanāk galveno sektoru iesaiste. Jāuzlabo iespēja izprast spēles laukumu, lai savienotu tos nosacījumus, kas ilgtspējīgu vēja enerģijas attīstību veido.

H. Ķekure: KEM ieskatā valstij nebūtu jānosaka, kurā vietā kāds parks jāveido un kādā apjomā. Jārada priekšnoteikumi, lai jebkurš attīstītājs varētu iesaistīties enerģētikas tirgū. Jūras plānojuma izstrāde ilga piecus gadus, bet tālāk seko vēl garāks posms, kurā attīstītājiem pašiem ir jāveic izpētes un iepirkumi. Sauszemē uz zemēm privātā īpašumā vēja parku

projektu attīstību var uzsākt uzreiz – ja ministrija vēl izstrādātu jaunu plānu, tas varētu sabremzēt tos projektus, kurus virzība jau uzsākusies. KEM atbild par enerģētikas politiku, bet ne par teritorijas plānošanu. Arī attīstītājiem projektu sagatavošanas un sākotnējās izvērtēšanas posmi ir dārgs process, bet tos vada biznesa intereses. Jau šobrīd pastāv ļoti daudz teritoriālu un vides ierobežojumu, kas nosaka potenciālo vēja parku teritoriju izvēles.

K. Kedo: Teritorijas plānošanā ir vairāki plānošanas līmeņi un arī risinājumi tematiskajiem plānojumiem. Dažādi informācijas slāņi ir pieejami, kas nepieciešami ierobežojumu savietošanai kartē, tā atlasot zonas, kuras vēja parku attīstībai būtu īpaši rekomendējamās. Bet tas nav vienkāršs un ātra pasākums. Datu jomā VARAM nenodrošina visu tēmu noklājumu - tas būtu tipisks nozares tematiskais plānojums, kas saistošs visiem teritoriāliem līmeņiem. Pagaidām plānošanas reģioniem nav šāda dokumenta, ko izmantot sadarbībā ar pašvaldībām. Ja nav nacionālo vadlīniju, arī zemākos plānošanas līmeņos sarežģīti rīkoties strukturēti. VARAM veido teritorijas plānošanas politiku, bet nozares tematiskos plānojumus neizstrādā. Arī datu jomā VARAM nav visu informācijas sistēmu pārvaldnieks, ir dažādas tematiski atbildīgās struktūrvienības. Vēja enerģijas stratēģiskā un telpiskā vīzija būtu jāizstrādā nozares ministrijai.

L. Dzelzkalēja (VPR): Būtiski skatīt vēja enerģijas attīstību kopskatā ar citiem atjaunīgo energoresursu veidiem, arī hibrīdiem projektiem, savienojot ieceres teritoriālā ietvarā. Vidzemē veidojas arī vairāki ekociemati, kur piemērots būtu energokopienas modelis – vērts apzināt šādus attīstības punktus. Bet lielais jautājums, kā decentralizētās kopienas var līdzās pastāvēt ar lielmēroga projektiem.

J. Jātnieks: Kāds ir statuss darbam pie vadlīnijām ietekmēm uz putniem?

J. Priednieks: Projekts pagarināts līdz 2024. gada februāra beigām. Tiek identificētas risku teritorijās, sagatavotas kartes. Taču viedokļi ekspertu vidū ir daudzveidīgi. Esošie putnu eksperti ir uzņēmušies lielu darba apjomu – jautājumi par vienotu metožu piemērošanu, garāku sugu sarakstu un buferzonu noteikšanu raisa plašākas diskusijas. Projektā ir analizēta zinātniskā literatūra, citu valstu pieredze. Tika organizēta plaša sanāksme, pieaicinot visus ekspertus, kas strādā ar putniem. Decembrī varētu tikt organizēta vēl viena. Nākamā gada sākumā būs arī seminārs plašākai auditorijai, sekos materiāli projektu attīstītājiem, institūcijām. Pagaidām ir iestrēdzis darbs ar risku karti, jo Latvijas valsts meži nav izsnieguši datus piemērotā formātā. Galvenie projekta nodevumi būs vadlīnijas un risku karte, kas noteiks vēja parku attīstībai izslēdzamās teritorijas. Datu ziņā sliktākā situācija arvien ir attiecībā uz migrējošiem putniem – zosis, dzērves, gulbji. Vadlīnijās būs arī rekomendācijas tehnoloģiju pielietošanai ietekmju mazināšanai, piemēram, radariem. Taču par katru konkrētu situāciju arvien būs nepieciešams eksperta lēmums.

Z. Segliņa: Papildus ietekmēm uz putniem svarīgas arī citas dabas vērtības, piemēram, mežu fragmentācija, aizsargājamo sugu atradnes (kartējums ir veikts tikai par biotopiem). Arī DAP sastopas ar problēmu, ka joprojām tiek vērtēta tikai konkrētā projekta situācija, nepiedāvājot vispārējo modeli – kādas alternatīvas ir pieejamas. DAP arī prioritāti nevar strādāt uz energosektora attīstību, bet ir jāizvairās radīt pārāk lielu slogu attīstītājiem. Pastāv iespēja arī atsevišķās teritorijās likt vairāk fokusu uz kompensējošiem pasākumiem. Bet scenāriji atšķiras atkarībā no tā, vai jau iecerētie projekti tiks vai netiks uzbūvēti līdz galam. Nav arī nosacījuma

attiecībā uz paātrinātās procedūras projektiem – ka tie saskaņošanas gadījumā obligāti jāuzbūvē. Kopumā DAP ir par zaļo enerģiju, tā ir arī svarīga dabas daudzveidības saglabāšanai, bet ir svarīgi, kur to attīstīta. Mēs varam arī atrast teritorijas, kur atjaunīgās enerģijas projekti apvienojami ar zaļo infrastruktūru un pasākumiem bioloģiskās daudzveidības veicināšanai, piemēram, pārveidojot degradētās teritorijas. Bet nav regulējuma, kas uzliktu attīstītajiem šādu pienākumu. Lēmums par meža teritoriju izmantošanu jau pieņems politiskā līmenī pirms vairākiem gadiem.

J. Jātnieks: Vides konsultatīvā padome iepriekšējos gados ir vairākkārt uzsvērusi intensīvās lauksaimniecības teritoriju nozīmi – kur potenciāli mazāk risku dabas daudzveidībai, labāka ceļu struktūra. Arī lauksaimnieki nav pret to – ja tiem ir iespēja tā gūt papildus ienākumus. Vieta, ko aizņem atsevišķa vēja elektrostacija ir neliela, apkārtējā teritorija ir arvien izmantojama.

Ieteikums piedāvāt risinājumus arī t.s. "mazajām lietām", ko realizēt ar plānošanas reģionu un pašvaldību līdzdalību. Piemēram, granti mājsaimniecībām saules paneļu uzstādīšanai bija labs piemērs, kas uzrunāja salīdzinoši lielu sabiedrības daļu un rezultāti tika sasniegti ātri, ar mikroģenerāciju ievērojami kāpinot saules enerģijas apjomu Latvijā. Jāizmanto iespējas attīstīt energokopienas. Jāraugās īpaši uz pamestajām rūpniecības teritorijām. Arī jumtu teritorijām, publiskajām ēkām – skolām, hallēm. Ar nedaudziem finanšu instrumentiem varētu sasniegt daudz. Savienojamā ar lielmēroga attīstību arī mazās lietas var sniegt ievērojamu ieguldījumu energoneatkarības sasniegšanā, turklāt tas piedāvā plašas sadarbības iespējas institūcijām ar pašvaldībām, pilnveidojot esošās stratēģijas un programmas.

D. Saulīte: Labs piemērs ir Francija, kas nesē izstrādājusi vēja enerģijas telpisko plānojumu. Virsmērķis ir sadalīts reģionālā līmeņi atbilstoši kopējam mērķim, bet plānošanas reģioni var noteikt individuālas prioritātes arī pašvaldību mērogā.⁹

J. Priednieks: Jāatzīmē, ka pastāv meža zemes, kur zemes segums nav vairs gluži mežs – var būt gadījumi, kad, plānojot konkrētu projektu attīstību, tiem iecerētās vietas tiek speciāli izcirstas. Tiek veikti apsekojumi Ventspils novadā, Valkas novadā, ziņojumi tiks iesniegti DAP. Būtiski arī, cik tādu plānotā vēja stacija atradīsies no esošajiem ceļiem, lai nebūtu jābūvē jauna infrastruktūra meža kvartālu iekšpusē.

Z. Segliņa: Ierobežojošais faktors bieži ir pārvades un sadales sistēmas infrastruktūras novietojumus un brīvās pieslēgumu jaudas, ilgtermiņa plānošanā būtiski savienot infrastruktūras attīstību ar atjaunīgajiem resursiem piemērotākajām teritorijām arī no dabas pamatnes aspekta.

D. Kalēja (VVD): Pagaidām VVD ir iesniegti tikai 2 iesniegumi vēja parku projektu saskaņošanai paātrinātā kārtībā, tie tiek izskatīti sadarbībā ar DAP. Intensīva ir ne tikai vēja, bet īpaši saules parku attīstība lielās platībās – par atsevišķiem projektu plāniem tiek saņemtas arī iedzīvotāju sūdzības. Veidojot kopskatu, vajadzīgs komplekss infrastruktūras

⁹ Francijā izstrādātais atjaunīgo energoresursu ĢIS: <https://www.review-energy.com/otras-fuentes/french-government-launches-new-renewable-energy-mapping-tool>. Labs piemērs ir arī Zviedrijas Enerģētikas aģentūras un Vides aizsardzības aģentūras vēja enerģijas programma Vindval: <https://www.naturvardsverket.se/vindval>

attīstības un vides vērtējums, ņemot vērā arī ceļu būves un meliorācijas sistēmas. Lai gan dati par degradētajām teritorijām ir pieejami, pagaidām ir maza interese tās ilgtspējīgi izmantot.

D. Saulīte: Jāapzinās, ka ne visi pieteiktie projekti tiks īstenoti. Notiekot sacensībai par to, kurš pirmais iegūt saskaņojumus, pastāv bažas, vai tiks sasniegts tālejošais mērķis par līdzsvarotu vēja parku attīstību. Jānovērš rīcības, kas teritorijas tiek pārveidotas it kā enerģētikas vajadzībām, bet līdz vēja parka projekta realizācijai beigās nenonāk.

G. Šmerliņa (VARAM): Ļoti būtisks ir kopskats par Latvijas enerģosistēmas attīstību. Detalizēta kartēšana ar brīvo tirgu nav vienkārši savietojama vienā bildē. Bez fundamentālas izpratnes nevar vienoties, kā paātrināt procesus. Nav iebildumu pret administratīvo procedūru optimizāciju, ja tā netiek aizmirstas vides jomas prioritātes.

H. Ķekure: Ņemot vērā ES regulējumu par atļauju procedūru paātrināšanu, strādājam kopā ar Eiropas Komisiju. Plānota ir vienotā kontaktpunkta izveide, kur atļaujas izsniegts Būvniecības valsts kontroles birojs. KEM ieskatā aktuālo enerģētikas stratēģiju jau piedāvā NEKP2030. Ir izsniegtas vairāk nekā 1000 atjaunīgo energoresursu projektu atļaujas, skaidrs, ka ne visiem no tiem būs vietas tirgū. Bāzes jaudas arī turpmāk plānots nodrošināt ar HES un TEC, kodolenerģijas projekti būtu ļoti laikietilpīgi, dārgi un jāapsver arī vides riski. Atjaunīgās elektroenerģijas īpatsvara pieaugumu nesis jaunie saules un vēja projekti.

J. Priednieks: Arvien problemātisks ir nepietiekamais ekspertu skaits – gan putnu, gan sīkspārņu ekspertiem. Atzinumu sagatavošanā ir jāaptver gan migrāciju periodi, gan ligzdošanas sezonas. Pilnvērtīgai izpētei vajadzētu 2 gadus, kur pirmajā gadā strādā eksperts, otrajā – institūcijas pieņem lēmumus. Lai paātrinātu procesu, būtu skaidrāk jānosaka izslēdzamās dabas teritorijas – tā ekspertiem nevajadzētu pētīt vietas, kur jau ar esošo informāciju pietiek, lai tās izslēgtu.

Z. Segliņa: Dabas ekspertu sertifikācija ir brīvprātīga, ekspertu skaitu nosaka izvēle sertificēties vai ne. Latvijā ir speciālisti ar attiecīgo izglītību, droši vien ekspertu tirgus vēl nav pielāgojies darba apjomam. DAP ieskatā būtu jāstiprina ekspertu institucionālā piederība, mainot kopējo sistēmu. Esošā situācija neliecina par kompetences trūkumu, drīzāk nepieciešamību pēc sistēmas pilnveidošanas.

J. Jātnieks: Strādājot pie IVN optimizācijas priekšlikumiem, viens no risinājumiem būtu jau pašā projekta iesniedzēja pieteikumā detalizētāk paredzēt konkrētu tehnoloģiju pielietojumu gan ietekmju mazināšanai, gan monitoringam. Plašākā kontekstā, dažādu ekspertu sistēmu digitalizācija ievērojami uzlabotu datu analīzes un lēmumu pieņemšanas kapacitāti. Bet attiecībā uz vēja parku attīstītāju kompensācijas maksājumiem pašvaldībām – kā tās būtu jāizmanto?

L. Dzelzklēja: Ieteicams vēja parku attīstībā sākt ar tādām teritorijām, kur paredzamās ietekmes nav jākompensē, jo no plānotās darbības pamatā iegūtu visi.

D. Saulīte: Esošais regulējums paredz, ka vēja parku attīstītāju kompensācijas maksājumi pašvaldībām pamatā tiks izmantoti ieguldījumiem infrastruktūrā, kas var arī nesniegt tiešu ieguldījumu ekosistēmas pakalpojumu un dabas aizsardzības jomā.